

علل اختلاف داعش با جبهه النصره

شهرزاد باطبی

دانشجوی دکترای روابط بین‌الملل، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

انوش جعفری^۱

دکترای تخصصی روابط بین‌الملل، دانشیار، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، ایران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۲۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۷/۰۹

چکیده

داعش که گروهی برآمده از القاعده با خط مشی سلفی - تکفیری می‌باشد، بر اساس مدعیات رهبرانش به دنبال احیای خلافت است. صف بندی سنی - شیعی مهمترین رکن فکری داعش است و انگیزه آنها برای انتقام و رویارویی با این عنوان به پیش می‌رود. با شروع قیامهای عربی به رغم خوشبینی‌ها، جریانات دموکراتیک اسلامگرا در کوران حوادث و تحولات جا ماندند و در عوض گروه‌های تکفیری موفق به گسترش و بسط حوزه نفوذ خود شدند به گونه‌ای که در کمتر از چهار سال، ده‌ها گروه نظامی و شبه نظامی تکفیری شکل گرفتند طوری که هم اکنون بخش‌های وسیعی از سوریه و عراق در دست جریاناتی مانند داعش و النصره و یا گروه‌های تکفیری همسو قرار دارد. مقاله پیش رو می‌کوشد بر پایه سناریو پردازی که یکی از مهمترین روش‌های تحلیلی آینده پژوهشی است به این پرسش اصلی پاسخ دهد که علل اختلاف داعش و جبهه النصره چه بوده و به چه سمت سویی خواهد رفت؟ به عبارت دقیق‌تر، جریان‌های تکفیری چگونه پیش خواهد رفت؟ به عبارت دقیق‌تر جریان‌های تکفیری چگونه پیش خواهد رفت و کدام تمایلات مردمی وضعیت این نظام‌ها را در آینده رقم خواهد زد؟ یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که فرقه‌گرایی و بحران دموکراسی در سطح ملی، رقابتهای ژئوپولیتیکی و هویتی در سطح منطقه - ای و انفعال نسبی قدرتهای بزرگ به ویژه آمریکا در سطح بین‌المللی زمینه گسترش یافتن جریانات تکفیری در عراق و سوریه را فراهم نموده است. گسترش یافتن جریانات فوق نیز عملاً باعث گسترش بحرانها و منازعات در خاورمیانه و تسری پیامدهای آن به جهان غرب شده و لذا زمینه نقش آفرینی و تحرک بیشتر بازیگران بین‌المللی را فراهم می‌آورد.

کلمات کلیدی: داعش، جبهه النصره، افراط‌گرایی، جریان‌های تکفیری

مقدمه

خاورمیانه از سال ۲۰۱۱ فرآیندی جدید را تجربه می‌کند که این وقایع هم می‌تواند در قالب تداوم تحولات ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرد و هم می‌تواند به صورت مجزا و به عنوان مرحله‌ای تاریخی و دورانی جدید در این منطقه مورد مطالعه قرار گیرد. اما موضوعی که به عنوان نقطه مشترک هر دو دوره باید به آن اشاره کرد، افزایش خشونت و درگیر پهای طایفی و مذهبی در خاورمیانه است. این امر که با افزایش فعالیت جریان‌های سلفی و نو سلفی در خاورمیانه همراه شد، در تحولات اخیر سوریه و عراق جلوه عینی گسترده‌ای به خود گرفت. «موسوی زاده، علی (شهریور ۱۳۹۰) "بیداری اسلامی و ریشه‌شناسی بحران سوریه" ویژه نامه نهمین هماندیشی نمایندگان فرهنگیان ج.ا.»

داعش یک گروه سلفی جهادی است که بر پایه تفسیری افراطی از اسلام و ترویج خشونت مذهبی بنا شده است. مطالعه عملکرد و خشونت‌هایی که این گروه نسبت به گروه‌های مذهبی دیگر اعمال کرده است. نشان می‌دهد که این اعمال به قصد پاکسازی قومی و مذهبی در عراق و سوریه صورت می‌گیرد. این گروه با ارجاع به گزاره‌های مذهبی و ایدئولوژیک تاریخی و با استفاده از تفسیرهای تکفیری از اسلام، در پی محقق کردن این هدف، در حوزه‌های جغرافیایی تحت نفوذ خود است. اما شکل‌گیری این گروه قبل از اینکه پروژه‌ای دینی باشد، پروژه‌ای سیاسی و منطقه‌ای و حتی بین‌المللی است که توسط قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی به وجود آمده و مدیریت می‌شود و هدف آن در ابتدا به انحراف کشیدن انقلاب‌های جهان عرب و سپس ضربه زدن به محور مقاومت به رهبری ایران است. (نادری و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۰)

چگونگی نقش آفرینی داعش و جبهه النصره در پس این تحولات سوال اصلی این مقاله می‌باشد. با جریان‌شناسی و تبارشناسی و نگاه مجمل جامعه‌شناختی و اندیشه‌ای به این گروه‌ها و بررسی تفاوت آنها با جریان‌های مشابه مانند القاعده، می‌توان وضعیت فعلی گفتمانی و میدانی داعش و جبهه النصره را به عنوان یک جریان فرقه‌ای سلفی بنیادگرا را مورد مذاقه قرار داد و بر اساس آن تاثیر این گروه‌ها را بر تحولات سیاسی - امنیتی خاورمیانه مطالعه کرد. در این چارچوب باید جریان‌شناسی مختصر گروه‌های اسلامی ذیل عناوین جهادی، سلفی، وهابی، رادیکال و تکفیری صورت گیرد تا با مشخص شدن مبانی فکری، اندیشه‌ای، چگونگی کارکرد و عملکرد این گروه‌ها موضوع خشونت، تروریسم، جنگ مذهبی و طایف‌های در خاورمیانه به خصوص پس از انقلاب‌های عربی از سال ۲۰۱۱ را بتوان مورد مطالعه قرار داد. عدم شناخت صحیح این گروه‌ها و جریانات و یکی دانستن همه آنها ذیل عنوان سلفی یا وهابی یا افراط‌گرایی مذهبی موجب اشتباه در تبیین و تحلیل مسأله خواهد شد. جریان سلفی گری فراتر از جریان وهابیت است و وهابیت یکی از گرایش‌های فکری موجود سلفیه در جهان اسلام است. همچنین افراط‌گرایی و بنیادگرایی مذهبی نیز فراتر از سلفی گری، اهل سنت و شیعیان در دنیای اسلام موضوعیت دارد. «محقق نیا، حامد؛ مرادی، جهانبخش و مختاری، علی (تابستان ۱۳۸۸) "چالش‌های گفتمان بنیادگرایی اسلامی و غرب"»

تاریخچه گروهک تروریستی داعش و جبهه النصره:

در سال ۲۰۰۴ سازمان القاعده عراق توسط ابو مصعب الزرقاوی دوست بن لادن ایجاد شد و اعلام موجودیت کرد. (UMAA, 2014: 13) در سال ۲۰۰۶ القاعده عراق با نام مستعار جدید دولت اسلامی عراق به جذب و استخدام نیرو برای یک خلافت اسلامی فراملی پرداخت. (Laub, 2014: 2)

در سال ۲۰۱۱ وارد سوریه شد و ۹ آوریل ابوبکر البغدادی گسترش سازمان را اعلام کرد. با ادغام دولت اسلامی عراق با جبهه النصره، دولت اسلامی در عراق و شام (به اختصار داعش) اعلام موجودیت کرد. در ژوئن همان سال الطواهری، رهبر القاعده، در نامه‌ای به البغدادی خواست از آن جا که برای تشکیل داعش با او مشورت نشده، این گروه را منحل کند. (Al-Zawahiri's letter, 2011: 1)

در این زمان البغدادی تفاوت و شکاف میان داعش و القاعده را اعلام کرد. پس از افزایش تنش‌ها الطواهری به طور رسمی اعلام کرد القاعده در داعش مشارکت ندارد. (Tucker, 2014: 2)

در واقع گروه موسوم به دولت اسلامی داعش یک گروه تروریستی مسلح با اندیشه و شیوهی سلفی جهادی می‌باشد و اعضای آن تشکیل خلافت اسلامی و اجرای شریعت در عراق و سوریه را هدف نهایی شان انتخاب کرده‌اند. گروه داعش سومین گروه تروریستی در جهان و یکی از گروه‌های قدرتمند سلفی و تکفیری با اعتقادات افراطی می‌باشد. تروریسم این روزها به یکی از شاخصه‌ها و مشکلات محوری منطقه خاورمیانه تبدیل شده است. امروزه کمتر کشور عربی است که از این مشکل رنج نبرد در حالی که به راحتی می‌توان حضور سازمان‌های اطلاعاتی کشورهای مسلمان و غیر مسلمان را در سامان دهی و ترسیم خطوط کلی فعالیت‌های این گروه مشاهده و لمس کرد. گرچه دیرینه‌ی این فعالیت‌ها به دهه هفتاد از قرن گذشته میلادی باز می‌گردد اما برهه کنونی را باید نقطه اوج یا حداقل بالاترین اوج‌گیری این فعالیت‌ها از تاریخ شکل‌گیری گروه‌های سلفی تکفیری توصیف کرد.

پدیده‌ای به نام داعش بدترین، وحشی‌ترین و در عین حال سرسپرده‌ترین گروه از این دست است که تا کنون منطقه‌ی اسلامی به خود دیده است. تاریخچه داعش به سال ۲۰۰۴ م یعنی هنگامی که ابومصعب الزرقاوی شبکه‌ای را به نام جماعت توحید و جهاد تأسیس و رهبری آن را بر عهده گرفته و با شبکه القاعده به رهبری اسامه بن لادن بیعت کرد، باز می‌گردد. الزرقاوی پس از آن به عنوان نماینده شبکه القاعده در منطقه با آن چه موسوم به شبکه القاعده در بلاد الرافدین بود، مطرح شد. این گروه با گسترش عملیات خود به یکی از قدرتمندترین گروه‌های تروریستی در عراق تبدیل شد. تا اینکه الزرقاوی در سال ۲۰۰۶ در اظهاراتی به صورت مصور از تشکیل شورای مجاهدین به سرکردگی عبدالله رشید البغدادی خبر داد. پس در پایان همین سال نیز گروه دولت اسلامی به ریاست ابو عمر البغدادی تشکیل شد.^۱

عوامل موفقیت داعش عبارتند از: ساختار و عملکرد ضعیف دولت ملت‌های عرب؛ سازمان شبکه‌ای و غیر متمرکز ساختار آن که موجب حرکت آسان و سریع در منطقه و حفظ خود در مقابله با ارتش‌ها می‌شود؛ نا کارآمدی و

۱- بر گرفته از مقاله با موضوع «نحوه و چگونگی پیدایش و شکل‌گیری گروه‌های تروریستی» سحر کریمی، ۱۳۹۴

ناتوانی در درجه اول ایالات متحده و دوم جامعه بین‌الملل و در ایجاد راه حل و تمایل به درگیری نظامی. (Michael & Dekel, 2014: 3)

جبهه‌النصره یا جبهه نصرت با نام رسمی جبهه یاری شامیان (به عربی: جبهه النصره لأهل الشام) گروهی اسلام‌گرای سلفی و شاخه رسمی شبکه القاعده در سوریه است. جبهه نصرت با گسترش جنگ داخلی سوریه، در حمایت از اکثریت سنی‌مذهب سوریه وارد جنگ علیه نیروهای دولتی شد.^۱ شمار جنگجویان جبهه نصرت بین ۵ تا ۲۰ هزار نفر تخمین زده می‌شود. رهبر این گروه ابومحمد الجولانی نام دارد. اعضای این گروه در ۱۱ استان از ۱۴ استان سوریه، به‌ویژه در ادلب، حلب و دیرالزور، فعال‌اند و بخش‌هایی از مناطقی در شمال سوریه در تصرف نظامی آن‌ها است. در اواخر ژوئیه ۲۰۱۶ میلادی جبهه‌النصره نام خود را به جبهه فتح شام تغییر داد و از القاعده جدا شد.^۲ جبهه النصره در حین جنگ داخلی سوریه در ۲۳ ژانویه ۲۰۱۲ تشکیل شد را اعلام کرد این گروه یکی از نیروهای شورشی در سوریه به حساب می‌آید ارتش سوریه با این گروه به مقابله پرداخته است. «مستقیمی، بهرام و ابراهیمی، نبی‌الله (پاییز ۱۳۸۹)» مبانی و مفاهیم اسلام سیاسی القاعده»

جبهه النصره در ژانویه ۲۰۱۴ به گروه موسوم به دولت اسلامی عراق و شام (داعش) اعلام جنگ کرد با این حال داعش موفق شد جبهه النصره را از شهر سوری‌ای رقه بیرون براند و در همان ماه در جنگی بین این دو در دیرالزور صدها تن از آنها کشته شدند و هزاران شهروند بی‌خانمان شدند در فوریه ۲۰۱۴ ایمن الظواهری رهبر القاعده هر گونه انتساب داعش به القاعده را رد کرد.^۳

گرچه در ارتباط با مقولاتی چون بنیادگرایی تاکنون پژوهش‌های زیادی به انجام شده است اما از منظر آینده پژوهی گروه‌های تکفیری که امروزه در عراق و سوریه و به‌طور کلی خاورمیانه عربی نگاه‌های زیادی را به خود جلب نموده‌اند، کمتر تحقیق و پژوهشی دیده می‌شود. در ادامه به ذکر تعدادی از پژوهش‌ها می‌پردازیم که عمدتاً به روش‌های توصیفی-تاریخی موضوع اختلاف داعش و جبهه النصره بررسی کرده‌اند.

۱- محمد اکرم عارفی (۱۳۸۰) در مقاله‌ای با عنوان «پاکستان و بنیادگرایی اسلامی» تنها به توصیف جریان بنیادگرایی پاکستان پرداخته و معتقد است که بنیادگرایی اسلامی در پاکستان در دو دهه اخیر از رشد چشم‌گیری برخوردار بوده است. دولت پاکستان نیز که از نهضت مقاومت در افغانستان و کشمیر حمایت می‌کرد، تسهیلات قابل توجهی را در اختیار گروه‌های اسلامی پاکستانی قرار داد و زمینه رشد و گسترش آن‌ها را در جامعه پاکستان فراهم ساخت. در این میان، گروه‌های جمعیت علمای اسلام، سپاه صحابه، لشکر جنگوی حرکه المجاهدین، لشکر طیبه و جیش محمد، از امکانات، نفوذ و توانایی‌های بیشتری برخوردار هستند.

۲- مرتضی قورچی (۱۳۸۵) در اثری با عنوان «فضای جریان‌ها و شکل‌گیری بنیادگرایی در شرق آفریقا» معتقد است که در جهان امروز جریان متناقضی شکل گرفته است. از یک سو منابع مالی از جهان شهرها، توسط سازمان‌های

1-Islamist group claims Syria bombs 'to avenge Sunnis', Al Arabiya English

2-http://www.entekhab.ir/fa/newws

3- Ghraith Abdul-Ahad in Shadadi, eastern Syria (10 July 2013).

غیردولتی خیریه متأثر از هویت‌های مقاومت‌کننده به سوی مکان‌های حاشیه‌ای جهت آموزش و تعلیم بنیادگرایی سوق داده می‌شود و از سوی دیگر تعلیم یافتگان، در یک جریانی معکوس، جهان شهرها را تهدید می‌کنند. در همین راستا، شرق آفریقا مکان حاشیه‌ای در جامعه شبکه‌ای مبتنی بر اقتصاد اطلاعاتی است که فضای بسیار مناسبی را جهت شکل‌گیری بنیادگرایی به وجود آورده است.

3- الهه کولایی (۱۳۸۴) در مقاله‌ای با عنوان «زمینه‌های بنیادگرایی اسلامی در آسیای مرکزی» معتقد است که بنیادگرایان اسلامی از بازیگران تحولات دهه ۱۹۹۰ در آسیای مرکزی بوده‌اند. این گروه‌ها با بهره‌گیری از ریشه‌های عمیق باورها و تمایلات اسلامی در منطقه، تلاش‌های وسیعی را سازمان داده‌اند. تحولات اخیر به خوبی اثبات کرد که اسلام در منطقه دارای اهمیت ویژه و در شکل‌گیری هویت جدید منطقه بسیار مؤثر بوده است. در شرایط پس از ۱۱ سپتامبر، این عنصر از تأثیر بیشتری برخوردار شده است. نخبگان سیاسی آسیای مرکزی نیز اسلام سیاسی را مهم‌ترین رقیب سیاسی خود برآورد کرده‌اند؛ بنابراین، این مقاله به ریشه‌های توسعه بنیادگرایی اسلامی در منطقه آسیای مرکزی می‌پردازد.

۴- غلامرضا خسروی ۱۳۸۵ در اثر با عنوان «مطالعات بین‌المللی: درآمدی بر بنیادگرایی اسلامی» بر آن است تا بنیان‌های فکری «بنیادگرایی اسلامی» را بررسی کند. نویسنده بنیادگرایی را متردب با «اصولیه» در برداشت اسلام‌گرایانی چون یوسف قرضاوی، راشد الغنوشی و حسن البنا می‌داند و به بررسی نسبت آن با مفاهیمی چون پردازد. بر این اساس، بنیادگرایی اسلامی، «اصلاح طلبی دینی» و «بیداری اسلامی» تفسیری جدید و مغایر با قرائت مدرنیته از روابط میان انسان، خداوند و جامعه ارائه می‌دهد تا سعادت دنیوی و اخروی بشر را تأمین کند.

بر پایه مطالب بیان شده، می‌توان این نتیجه را گرفت که به طور کلی، آثاری که در زمینه تفکرات بنیادگرایی نگاشته شده است با روش آینده پژوهی نگارش نیافته‌اند. علاوه بر این، آنچه نوشتار حاضر را با تحقیقات دیگر در این زمینه متفاوت می‌کند عبارت است از:

- ۱- تمایز میان گروهک‌های تکفیری و دیگر گروه‌ها؛
- ۲- بررسی آینده جریان‌های تکفیری چون داعش و جبهه النصره با روش آینده پژوهی؛
- ۳- مشخص نمودن آینده ممکن و ارجح با این دژه محتمل برای دولت‌های عراق و سوریه
- ۴- راهکارهای ثبات بخش دولت سوریه و عراق.

آینده پژوهی گروهک‌های تکفیری

الف) گروهک‌های تکفیری

به طور کلی، جریان‌های تکفیری از حیث اعتقادی به اندیشه‌های «احمد بن حنبل» (متولد ۲۴۱) «ابن القیم الجوزیه»، (متولد ۷۵۱) «احمد بن تیمیه» (۷۲۸) «سید قطب» (متولد ۱۹۰۶) محمد بن عبدالوهاب تیمیمی نجدی (۱۱۱۵-۱۲۰۶) استناد می‌جویند. آن‌ها در یک تقسیم‌بندی به سه دسته سنتی، اصلاحی و تکفیری تقسیم می‌شوند. در این مقاله تأکید نویسندگان بر اسلام‌گرایان تکفیری است. به باور بسیاری، نقطه شروع و نضح یافتن گفتمان تکفیری، ظهور سید قطب

(۱۹۹۶-۱۹۰۶) است. (Bulos, 2014) اصل مورد اجماع این خرده‌گفتمان، شریعت اسلام است. در شرایط فعلی نیز، این جریان در قالب گروه‌هایی همچون داعش و جبهه‌النصره برای غیریت‌سازی‌های هویتی خود، ضمن تأکید بر قابلیت اعتبار اسلام و در دسترس بودن آن، علت مبارزات خشن و ترورهای خود را دعوت به اسلام و مسلمان کردن می‌داند^۱ این گروه‌های تکفیری با رویکردهای غیریت‌ساز و خشونت‌طلبانه خود، عامل اصلی ناامنی جهان و به خصوص منطقه خاورمیانه هستند (Abi-Habib, 2014) بنابراین، جریان تکفیر به جریانی گفته می‌شود که دیدگاه‌های اسلام‌گرایی و سلفی‌گری علمی را رد کرده و تکفیر و خشونت را راهی مناسب و ضروری برای مقابله با حملات غرب و حاکمان کشورهای اسلامی علیه اسلام می‌داند. هدف آنان، به زعم خود، پاک کردن جامعه اسلامی از رفتارهای غیر اسلامی است. ریشه‌های این دیدگاه را ممکن است در حرکت‌های رادیکال تکفیری در دهه ۱۹۸۰ میلادی در مصر پیدا کرد. تخمین زده شده است که گروه‌ها کمتر از یک درصد کل جمعیت مسلمانان را تشکیل می‌دهند. از مهمترین گروه‌های تکفیری تروریستی معاصر میتوان به گردان حسن بصری، گردان زبیر بن عوام، گروه ابوایمن، گروه یاران اهل سنت (مناصروا و اهل السنه)، سازمان قاعده الجهاد فی بلاد الرافدین تنظیم الفنیه العسکریه، جماعه المسلمین یا جماعه التکفیر و الهجره، جماعه الجهاد، گروه فتح الاسلام و ... دیگر در سراسر منطقه خاورمیانه اشاره کرد اما بپتدید هیچکدام از اینها گروه‌های تکفیری به‌اندازه گروه طالبان و القاعده تأثیرگذار بر تحولات معاصر نبوده است. سلفیه با اعلام تشکیل جبهه جهانی اسلام برای جهاد با یهودیان و صلیبی‌ها به رهبری "بنلادن" عربستانی و "ظواهری" مصری بیش از پیش توجه به گرایش‌های مبارزاتی را مورد توجه خود قرار داد. شکی نیست که حادثه سپتامبر نقطه عطف در تاریخ تحولات معاصر است. (کریمی، علی و گرشاسبی، رضا (۱۳۹۴) "ماهیت سیاسی جریانات تکفیری سوریه" فصلنامه مطالعات ملی. سال شانزدهم، شماره ۳) جریان اسلام سلفی که بعد از عربستان سعودی در قالب جنگجویان طالبانی ظاهر شده بود، منافع بسیاری از کشورهای منطقه را به خطر انداخت. قرائت خشن و متحجرانه از سنت نبوی و برداشتهای ظاهری از آیات قرآن، طالبان را بر آن داشت که حتی برای مخالفان فکری و سیاسی خود نیز تعیین تکلیف کنند و رسالتی فراتر از قد و اندازه خود در نظر بگیرند. این جریان فکری خود را در محدوده جغرافیایی افغانستان محدود نکرد بلکه برای خود مسئولیت اشاعه تعالیم اسلام مبتنی بر قرائت سلفی به سایر کشورهای منطقه را در نظر گرفته بود. این گروه ضمن اختلاف نظر با سایر گروه‌های سنی، سرسختانه نسبت به شیعیان کینه میورزید و به همین خاطر به مراتب سیاستی خشن در قبال آنان به کار برد. حوادث ۱۱ سپتامبر باعث ارتقای جایگاه راهبردی گروه‌های نظامی و شبه نظامی و محوریت قرار گرفتن تفکر القاعده شد. چنین پدیده‌های از زمان پیدایش، عمدتاً از سوی تفکر استراتژیک کاخ سفید مورد حمایت قرار گرفت، اما بعدها با توجه به اصطکاک منافع آنان در منطقه، نزاعی عمیق میان آنان درگرفت و در نهایت باعث تهاجم نظامی آمریکا به افغانستان شد (غلامی، ۱۳۸۸) تازهترین تحولات گروه‌های تکفیری تروریستی به رویدادهای موسوم به "خیزش عربی" باز میگردد که

۱- به عبارت دیگر، ایدئولوژی تکفیری الهام بخش بسیاری از گروه‌های مسلح مانند القاعده در آغاز قرن ۲۱ و داعش و جبهه‌النصره در شرایط کنونی بوده است.

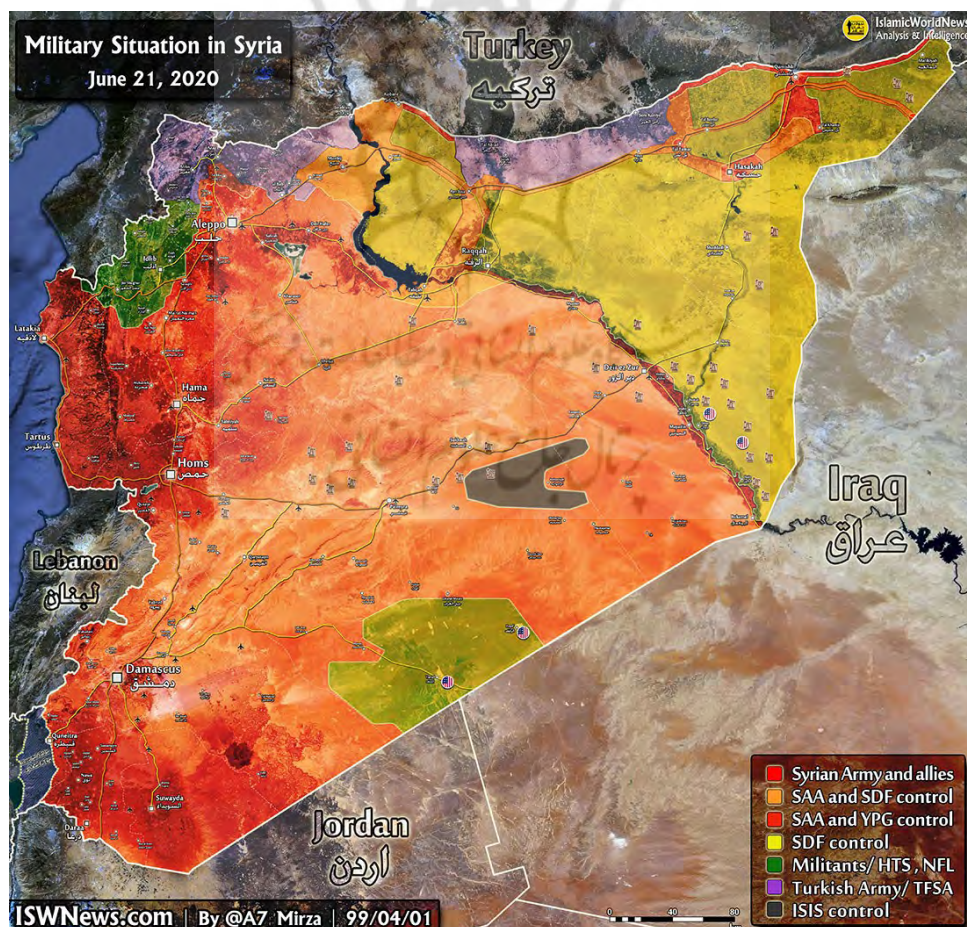
نمونه‌های بارز آن در غالب "دولت اسلامی عراق" یا "دولت خلافت اسلامی" معروف به "داعش" در عراق و "جبهه النصره" در سوریه نمود یافته‌اند. «زارع تیموری، ۱۳۷۹).

الف (دولت اسلامی عراق و شام) داعش: این گروه همانطور که از نامشان پیدا است، در عراق فعال است. گروه "دولت اسلامی در عراق" در ۱۵ اکتبر ۲۰۰۶ و پس از نشست شماری از گروه‌های مسلح در عراق شکل گرفت. در این نشست "ابوعمر البغدادی" به عنوان رهبر آن تعیین شد. این گروه از زمان تشکیل در سال ۲۰۰۶ عملیات و حملات تروریستی بسیار را در عراق برعهده گرفت. پس از کشته شدن "ابوعمر البغدادی"، "ابوبکر البغدادی" به عنوان جایگزین وی معرفی شد. با روی کار آمدن ابوبکر البغدادی دامنه عملیات و حملات این گروه تروریستی وسعت گرفت و همزمان با آغاز بحران در سوریه، عناصر این گروه در سوریه نیز فعال شدند. این گروه به تازگی نام خود را از دولت اسلامی عراق و شام) در اتحاد با جبهه النصره (به دولت خلافت اسلامی تغییر و رهبر خود ابوبکر بغدادی را به عنوان خلیفه مسلمانان جهان معرفی کرد (خبرگزاری بصیر ۱۳۹۳/۳/۲۵) پیش از حملات گسترده گروه داعش در ماه ژوئن ۲۰۱۴ آنها تنها در مناطقی از استان‌های عراق به ویژه استان "الانبار" حضور داشتند و از آنجا عملیات تروریستی در کل عراق را پوشش می‌دادند. بر اساس گزارش‌ها و آمار منتشر شده، داعش در نیمه دوم سال ۲۰۱۳ نزدیک به ۱۴۰۰ خانه را در عراق منفجر و ویران کرد. طی این حملات ۱۹۹۶ نفر کشته و ۳۰۲۱ نفر زخمی شدند. اما عناصر داعش در ماه ژوئن ۲۰۱۴ در اقدامی بیسابقه به موصل مرکز استان "نینوا" یورش برده و ظرف چند ساعت این شهر را تصرف کردند. آنان هم اکنون همچنین شهرهای مختلفی از استان‌های همجوار نینوا را نیز در اشغال دارند. «شجاع، ۱۳۸۵)

ب) جبهه النصره لأهل الشام: این گروه که یکی از نیروهای شورشی در سوریه به شمار می‌رود، در حین جنگ داخلی سوریه در ۲۳ ژانویه ۲۰۱۱ تأسیس شد. ارتش سوریه با این گروه به مقابله پرداخت و آمریکا در دسامبر ۲۰۱۲ این گروه را یک سازمان تروریستی اعلام کرد. ابومحمد الجولانی "رهبر این جماعت است. جبهه یاری اهل شام در اطلاعیه‌های خود تأکید کرده که تا جای ممکن از هدف قرار دادن غیر نظامیان در حملات خود دوری می‌کند و حملات خود را واکنشی در قبال "اعمال وحشیانه" نیروهای حکومتی معرفی می‌کند، اما آنچه در عمل شاهد آن بوده‌ایم، کشتار مردم و ذبح کودکان و تجاوز به زنان و سر بریدن شیعیان و علوی‌ها بوده است. نخستین اطلاعیه این گروه مسلح را مؤسس‌های موسوم به «مؤسسه تبلیغاتی و اطلاعاتی مناره سپید» (منارة البيضاء) صادر کرد که در شرق دمشق، پایتخت سوریه فعالیت می‌کند. این اطلاعیه در واقع نوار صوتی کسی بود با نام مستعار ابومحمد الجولانی مشهور به "القاتح" که فرمانروای جبهه یاری اهل شام خوانده می‌شود و در آن، وعده جهاد علیه نظام سوریه را ه و خود را نماینده جهادی‌ها در سرزمین شام معرفی کرده است. جبهه النصره، عامل بسیاری از ترورها در مساجد بوده است و حتی علمای اهل سنت نیز از جوخه‌های ترور آنها در امان نمانده‌اند. یکی از مشهورترین ترورها بر ضد یک عالم بزرگ سنی مذهب در دمشق انجام گرفته بود. ترور علامه محمد سعید البوطی در مسجد الایمان دمشق منجر به دستگیری همه عاملان ترور شد. جبهه النصره، یکی از بی‌رحم‌ترین گروه‌های تروریستی در دوران معاصر به شمار می‌آید که حتی به کودکان نیز رحم نمی‌کند. در شناسنامه جنایات این گروه وابسته به القاعده، کشتار اسیران نظامی فراوان به چشم می‌خورد. این گروه تروریستی، حتی به غیر نظامیان نیز رحم نمی‌کند. کشتن کودک خردسال پیش چشمان مادر و شکنجه روحی و جسمی یک زن و

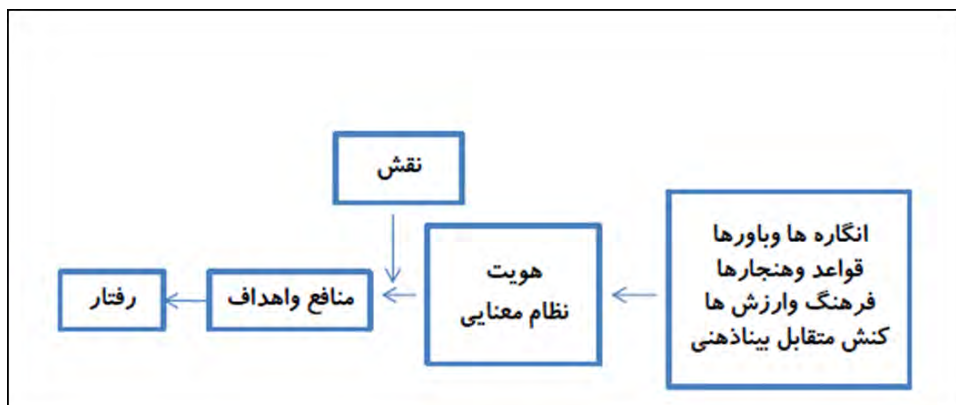
شوهر شیعه سوری و هزاران جنایت وحشیانه دیگر با غیر نظامیان از اقدامات این گروه بوده است. در نهایت باید گفت که صرف نظر از اینکه جبهه شام با القاعده در ارتباط است یا خیر، این جبهه را باید جبهه‌های تروریستی قلمداد کرد که مهمترین هدفش، از پیش رو برداشتن نیروهای امنیتی و نظامی سوریه و هواداران نظام بشار اسد است. هرچند ابوبکر البغدادی بعدها در پیامی صوتی ادغام "جبهه النصره" و "دولت اسلامی در عراق" را اعلام کرد تا بدین ترتیب گروه "دولت اسلامی در عراق و شام" شکل بگیرد، اما بعدها با اختلافات درونی اتحاد این دو گروه تروریستی از بین رفت و جبهه النصره تحت عنوان گروه‌های میانه رو از حمایت آشکار برخی کشورهای عربی و غربی برخوردار شد (سلیمانی، ۱۳۸۵)

در نهایت باید گفت که گروه‌های تروریستی تکفیری نظیر داعش هرچند در ابتدا تنها خاورمیانه را منطقه ناامنی و جولان خود قرار دادند، اما اقدامات بعدی آنها در کشورهای غربی نشان داد که نمی‌توان از اقدامات آنها در هیچ جایی از جهان نفس راحت کشید. چرا که جهانی شدن به عملیات تروریستی بین‌المللی سرعت بخشیده است. پیشرفت‌های فناوری به قدرت تحرک تروریست‌ها کمک می‌کند و ارتباط آنها با یکدیگر را هم در داخل و هم در خارج بسیار آسان می‌کند. Crenshaw, 2005: 15 به گونه‌ای که هم- اکنون گروه‌های تکفیری تروریستی را می‌توان مهمترین تهدید صلح و امنیت بین‌المللی تلقی کرد.

نقشه ۱. موقعیت نظامی در سوریه

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

نمودار ۱. ریشه‌های فکری و گفتمان‌های اثرگذار بر شکل‌گیری و تکوین داعش و جبهه النصره

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

مبانی نظری و فکری داعش را نمی‌توان از افکار سلفیان متاخر و وهابیت جدا انگاشت. از نظر سیاسی نیز، آنچه در قالب ایدئولوژی داعش روایت شده، متأثر از رویکردهای سیاسی القاعده است. ولی داعش در عرصه عمل توانسته است این دیدگاه‌ها را با یکدیگر تلفیق نموده و به اصول راهنمای عمل سیاسی تبدیل نماید. (حسن مصطفی، ۱۳۹۴) روند رویارویی داعش با مسائل، جریان‌ها و نیروهای مقابل در قالب سازوکار غیریت‌سازی و تکفیر تبیین شده است لذا با بررسی ساخت ایدئولوژی داعش از حیث اجتماعی، نظری و عملی، به منظور بازگویی شکاف‌ها و تعارضات درونی آن، زمینه مناسبی برای درک رویکردهای افراطی و خشونت‌ورزانه داعش فراهم می‌گردد. بر همین اساس مبانی و مولفه‌های گفتمانی تفکر دولت اسلامی و تاسیس حکومت اسلامی و خلافت در اندیشه داعش را به شرح زیر می‌توان با در نظر گرفتن مباحث زیر توضیح داد. «حسینی، رسول (پاییز ۱۳۹۳)» «علل و ریشه‌های افراطی‌گری در خاورمیانه (مطالعه موردی: داعش)»

مراجع فکری و ادبیات جهادی جبهه النصره متعدد است هر چند که نوشته‌های ابومصعب السوری و افکارش در مرکزیت آن قرار دارند. مهمترین کتب او عبارتند از:

- کتاب «دعوت مقاومت اسلامی جهانی» که در آن به مساله نسل سوم مجاهدین اشاره می‌کند.
- کتاب «ملاحظات تجربه جهادی در سوریه» که تجربه‌های جهادی سابق در سوریه از جمله آغازگران مبارزه و اخوان المسلمین را مورد ارزیابی قرار می‌دهد.
- کتاب «اهل سنت در شام در مقابله با نصیری‌ها، مسیحی‌ها و یهودی‌ها» که ابومصعب السوری نظر خود را درباره کفر نظام سوریه مطرح می‌کند و صریحاً دشمنان طرح جهادی خود در سوریه را برمی‌شمرد که عبارتند از: یهود، صهیونیست‌ها، علوی‌ها، شیعه و دروزی‌ها.

جا دارد که اشاره کنیم که اسم جبهه النصره از یکی از فراخوان‌های این کتاب برگرفته شده است: «از شام مبارک در ابتدای دهه نود که آغاز جهاد بود و شکوفایی دهه هشتاد که امروز ان شاء الله به آن بازخواهیم گشت: پس النصره النصره یا اخوه الجهاد» ابومصعب السوری تاکید می‌کند که متأسفانه بنیان‌ها و مقومات تشکلهای جهادی سنتی به تغییرات جدید بین‌المللی بی‌توجه است و از طرفی فکر جهادی باید از روش‌های تشکیلاتی بهره‌مند شود. از همین

رو وی نظریه «گروه‌های مقاومت اسلامی بین‌المللی» را مطرح کرد که اساسا مبتنی بر جهاد فردی یا مجموعه‌های کوچک بود و ساختار تشکیلات متمرکز را به رسمیت نمی‌شناخت. عرضه این افکار برای ما این فایده را دارد که بدانیم جبهه النصره چطور شکل گرفت و روش اقدام آن چگونه است. مجموعه‌های جهادی کوچکی که در اواخر ۲۰۱۱ شکل گرفتند و در قالب جبهه النصره ساماندهی گردیدند الزاما در قالب تشکلهای معروف جهادی قرار نگرفته و اعلام تبعیت از آنها نکردند بلکه عبارت بودند از گروه‌های جهادی که حول فکر جهاد و دعوت جمع شده بودند و هدف شان مقاومت در برابر نیروی نظام و دفع سیطره آنها بود. «فیرحی، ۱۳۹۴» "دلایل شکل‌گیری داعش" شفقتا. مصاحبه ۹.

بر این اساس می‌توان گفت که النصره یک تشکل سنتی جهادی نبود بلکه ظرفی برای تجمع این گروه‌های کوچک جهادی بود که از نظر فکری و ایدئولوژیک مشابه بودند که آنها را رشد داد و مرتبط ساخت تا یک جبهه گسترده را تحت عنوان مجاهدان سوریه تشکیل دهد. این مساله را بوضوح می‌شود در بیانیه تاسیس این جبهه حس کرد. گولانی از ایجاد امارت اسلامی یا دولتی مشابه آنچه تشکلهای جهادی در عراق یا شمال مالی گفتند سخن نگفت بلکه فقط تشکیل جبهه نصرت برای مردم شام از مجاهدان سوری در عرصه جهاد را اعلام کرد. کما اینکه گولانی از اعلام سرسپردگی یا پیروی از تشکل القاعده یا هر تشکل منطقه‌ای دیگر مانند تشکل دولت اسلامی عراق نیز سر باز زد با اینکه آنها با نیرو و پول شان در تشکیل جبهه النصره نقش اساسی داشتند. جبهه النصره این روند را تا تاریخ ۱۰ آوریل ۲۰۱۳ که ابوبکر بغدادی خبر از انحلال جبهه و ترکیب آن با دولت اسلامی عراق و تشکیل داعش سخن گفت، ادامه داد! که گولانی آنرا نپذیرفت. باید بیانیه گولانی در اعلام بیعت با رهبر تشکیلات القاعده یعنی ایمن الظواهری را بمنزله تنها راه فرار برای النصره از دعوت البغدادی و هراس گولانی از تشکیل دولت اسلامی سوریه مانند عراق به حساب آورد. شیخ محمد عبدالله نجیب سرور این امر را تایید کرده و از زبان فرماندهان النصره می‌گوید: «گولانی معتقد بود که عرصه جهاد در شام با سایر عرصه‌های جهاد متفاوت است و النصره نوعی نرمش را در اجرای مصالح و احکام شرعی مراعات می‌کند کما اینکه سعی نمی‌کند به زور از مردم بیعت گرفته و سایر گروه‌های جهادی را نیز مجبور به بیعت کند. حتی گولانی سعی داشت که مجلس شورای مجاهدان را برای جلوگیری از انحصار فرماندهی به یک شخص واحد که امیر تشکلهای جهادی باشد تشکیل دهد» (حمزه مصطفی مصطفی - نوامبر ۲۰۱۳ - مرکز عربی تحقیقات سیاسی)

حامیان گروه تروریستی داعش و جبهه النصره:

در سال ۲۰۱۳ بودجه داعش حدود ۴۰ میلیون دلار بود و از طریق منابع دولتی یا خصوصی کشورهای نفت خیز خلیج فارس تامین می‌شد. (Giovanni et al., 2014: 2) در ۳۰ آوریل ۲۰۱۴ وزیر امور خارجه ایالات متحده امریکا کمک‌های خصوصی را منبع اصلی تامین بودجه برای گروه‌های تروریستی سنی به ویژه در سوریه اعلام کرد.

(Boghardt, 2014: 1)

براساس گزارش معاون وزارت خزانه داری آمریکا « دیوید کوهن»، کمک‌های مالی کشورهای خلیج فارس منبع اصلی تامین مالی گروه‌های تروریستی به ویژه در سوریه است. کمک‌های مردمی به عنوان کمک‌های بشردوستانه از طریق موسسات خیریه ثبت نشده در کشورهای خلیج فارس مانند صندوق مدارس، نهادهای مذهبی و بیمارستان‌ها، جمع آوری می‌شود و به طور مستقیم یا حواله به دست افراط‌گرایان می‌رسد. کمک‌های مالی در قطر به خصوص کویت برای گروه‌های تروریستی جمع آوری می‌شود. این دو کشور بزرگ‌ترین و اصلی‌ترین تامین کنندگان مالی تروریست‌ها هستند. (Cohen, 2014: 4-6) این کشورها به دلیل مخالفت‌هایی جهانی و فشارهای امریکا قوانینی را برای مقابله با انتقال پول و پولشویی به تصویب رسانده‌اند، اما این قوانین اجرا نمی‌شود و عملاً در حد نوشته باقی مانده‌اند.

گروه داعش از بی رحم‌ترین تروریست‌های حاضر در سوریه و عراق می‌باشد. گستردگی پشتیبانی و کمک‌های مالی و تسلیحاتی که با آغاز جنگ در سوریه برای نیروهای معارض فراهم شده است، منازعات را میان گروه‌های مسلح برای کسب سلطه و افزایش سهم از حمایت‌ها تشدید نموده است. با وجود اعلام برائت حامیان گروه‌های مسلح از داعش، منابع حمایتی و کمک‌ها همچنان به دست آن‌ها می‌رسد این کمک‌ها در قالب حمایت‌های مالی، تسلیحاتی، اطلاعاتی و آموزشی و ... از سوی کشورهای هم‌چنان به دست آن‌ها می‌رسد این کمک‌ها در قالب حمایت‌های مالی، تسلیحاتی، اطلاعاتی و آموزشی و ... از سوی کشورهای هم‌چون آمریکا، فرانسه و ... تأمین می‌شود. اگر اقدامات تروریستی در ۱۱ سپتامبر را بررسی کنیم خواهیم دانست که این امری از پیش تعیین شده بود تا حکومت بوش پسر بتواند به مقاصد خویش برسد پس بدین ترتیب می‌توان پی برد که آمریکا برای چه مقاصدی به خاورمیانه سرازیر شده است که بعدها با عنوان طرح خاورمیانه بزرگ مطرح شده است. آمریکا با حضور در افغانستان به بهانه نابود کردن شبکه القاعده بار دیگر جای پای خود را در این منطقه محکم کرد مسئله‌ای که در دهه‌های قبل بارها به کرات اتفاق افتاده، حضور در منطقه به بهانه جنگ ایران و عراق، جنگ نفت (خلیج فارس) با حضور در خلیج فارس و ... از نمونه‌های بارز حضور این کشور در منطقه است. در چند سال گذشته داعش از حامیان غربی خود و به ویژه آمریکا سلاح و تجهیزات بسیار پیشرفته‌ای دریافت کرده است که این سلاح‌ها به عراق منتقل شده‌اند. عناصر گروه داعش از بی رحم‌ترین، تروریست‌های حاضر در سوریه و عراق هستند که به حملات وحشیانه خود در عراق و سوریه ادامه می‌دهد حملاتی که هدف آن ایجاد رعب و وحشت و اشغال شهرهای مختلف عراق در راستای اهداف کلان ایالات متحده آمریکا و هم پیمانانش است. پس از 11 سپتامبر، آمریکا با مطرح کردن خطر جدی تروریسم، درصدد برآمد خلاء ناشی از فقدان ایدئولوژی کمونیسم را با تهدید تروریسم جبران کند و از این طریق به اهداف و امیال توسعه طلبانه خود در دیگر کشورها مشروعیت بخشد. یکی از مهمترین مصادیق نقص حقوق بشر در سایر کشورها که به صورت مستقیم و غیر مستقیم توسط آمریکا هدایت می‌شود، نقش این کشور در شکل‌گیری گروه‌های تروریستی و پس حمایت از آنان در راستای منافع و اهداف آمریکا در سایر مناطق جهان است. مدت‌ها است این موضوع روشن شد که دو گروه اصلی معارض در سوریه یعنی داعش و جبهه در ارتباط نزدیک با گروه القاعده هستند که مورد حمایت آمریکا نیز می‌باشند.

یکی از دلایل حمایت آمریکا از تروریسم در سوریه این است که این موضوع استراتژیک یعنی سوریه که مانع تسلط مطلق غرب بر جهان عرب است و برای اسرائیل خطر آفرین می‌باشد از بین برود. به عبارت دیگر آمریکا و وهم پیمانانش در نهران با این گروه‌ها احساس نزدیکی می‌کنند و ترس اصلی آن‌ها از مقاومت است. اما اینکه چرا آمریکا اکنون پس از گذشت ۴۰ سال از حضور نظام ضد اسرائیلی در سوریه به این فکر افتاده است باید گفت: یکی از دلایل آن همین پدیده بهار عربی است که سوریه نیز دچار آن شد و آمریکا از این فرصت استفاده کرد و حمله‌ای همه جانبه به این کشور را به طرق مختلف شروع کردند. مسئله دیگری که مورد اهمیت قرار دارد مسئله قدرت است. خاورمیانه به منطقه‌ای قدرتمند تبدیل شده است و غرب برای تسلط بر این منبع قدرت وارد این جنگ شد. (باجو، ۱۳۸۴)

بسیاری از تحلیل‌گران معتقدند که گروه تروریستی داعش که اکنون به دغدغه غربی‌ها تبدیل شده، ساخته و پرداخته آمریکا و متحدان غربی و عربی این کشور بوده است و برای دامن زدن به بحران منطقه‌ای، تفرقه افکنی بین شیعه و سنی و مخدوش کردن چهره اسلام ایجاد شد. این که داعش دست پرورده آمریکا و متحدانش است از سوی مقامات آمریکایی نیز اعلام شده به طوری که در اظهارات معاون باراک اوباما رئیس جمهوری آمریکا گفته که داعش با حمایت مالی و تجهیزاتی متحدان ما ایجاد شده است. در همین راستا نوام چامسکی محقق و پژوهشگر سرشناس آمریکایی گفت که اشغال ده ساله خاک عراق از سوی نیروهای آمریکایی و انگلیسی منشأ پیدایش گروه تروریستی داعش در این کشور بوده است. زبان شناس و فعال سیاسی در مقر سازمان ملل گفت که حمله و اشغال عراق توسط نیروهای آمریکایی و انگلیسی در سال ۲۰۰۳ که به از هم پاشیدگی شالوده‌های اجتماعی در این کشور شده در واقع اولین شعله‌های اختلافات فرقه‌ای را به وجود آورد. وی افزود همین اختلافات فرقه‌ای به تدریج زمینه را برای شکل‌گیری گرایش‌های افراطی در میان مسلمانان سنی عراق فراهم آورد و در نهایت به پیدایش گروه تروریستی داعش منتهی شد. مایکل فلین رئیس سابق آژانس اطلاعات دفاعی آمریکا نیز به طور بی سابقه و شفاف در گفتگو با شبکه الجزیره اعلام کرد: آمریکا عمداً در پیدایش و سرپرستی گروهک تروریستی داعش، جبهه النصره و شاخه تشکیلات القاعده در سرزمین شام و حمایت از آن‌ها علیه نظام سوریه نقش داشت. در نهایت می‌توان اینگونه ذکر کرد که گروهک آدمکش داعش با پول سعودی‌ها و سرپرستی و تسلیحات آمریکا شکل گرفت. بر کسی پوشیده نیست که هدف از شکل‌گیری داعش ایجاد آشوب و بلوا و برهم زدن امنیت و ثبات در کشورهای عربی و اسلامی است (کریمی، ۱۳۹۲: ۱۰)

علل اختلاف داعش و جبهه النصره:

بعد از شروع درگیری‌های سوریه در مارس ۲۰۱۱، مبارزین سوری (دوله العراق الاسلامیه) عضو گروه‌های القاعده موجود در عراق تصمیم خود را برای تشکیل گروه جهادی برای مبارزه با نظام سوریه گرفتند. در همین راستا از ترکیب گروه‌های کوچک جهادی، جبهه‌های تشکیل شد که بر روی خود «کتاب النصره لأهل الشام» نام نهاد. در میان اعضای آن، جنگجویان متعددی از کشورهای خارجی و با نژاد و قومیت‌های مختلف حضور دارند. این گروه از همان ابتدا از پشتیبانی مالی و نظامی، ابوبکر بغدادی (رهبرالقاعده درعراق) برخوردار بود. جبهه النصره، در نهایت در ۲۲ ژانویه ۲۰۱۲ به رهبری «ابومحمد الجولانی» اعلام موجودیت کرد. (فیروزآبادی، ۱۳۹۳)

جبهه النصره (ابومحمد الجولانی)

جبهه النصره به عنوان معروف‌ترین و بارزترین جریان سلفی جهادی - تکفیری حاضر در سوریه، شدیدترین ضربه‌ها را بر علیه ارتش سوریه وارد کرده است. پیشرفت‌های النصره در میدان نبرد در برابر ارتش سوریه به دلیل برخوردار بودن فرماندهان آن از تجربه بالای نظامی می‌باشد. اکثر اعضای النصره سابقه حضور در جنگ‌های افغانستان، عراق و چچن را دارا هستند. اعضاء و جنگجویان این جبهه با قومیت و نژادهای مختلف بوده است که به غیر از نیروهای عرب می‌توان به جنگجویان ازبک، ترک، چچن و اروپایی اشاره کرد. این گروه با حمایت‌های تسلیحاتی آمریکا، غرب و متحدان منطقه‌ای خود توانسته است فجایع بزرگی را در سوریه رقم بزند. جبهه النصره همچنین مسؤلیت بسیاری از حملات انتحاری و تروریستی صورت گرفته در این کشور را بر عهده گرفته است. با این حال این گروه از مشروعیت بخشی، برخی علمای سلفی تکفیری نیز بهره می‌برد. عبدالمنعم مصطفی حلیم (ابو بصیر طرطوسی) ایدئولوگ سلفی - جهادی است که خشونت‌های جبهه النصره را مشروع جلوه می‌دهد. ابوالمنذر الشنقیتی، یک عالم کشور موریتانی نیز با انتشار فتوایی به هرکسی که قصد دارد برای جهاد به سوریه برود، توصیه کرده است تا به جبهه النصره بپیوندد. همچنین باید یادآور شد که جنگجویان عرب پس از فتوای شیوخ جهادی و تشویق «یوسف القرضاوی» برای ادای فریضه جهاد ضد نظام بشار اسد معادله جدیدی را برای سوریه خلق کردند.

بنیادگرایی داعش (ابوبکر بغدادی)

زمانی که آمریکا عراق را اشغال کرد گروهی تحت عنوان دولت اسلامی در عراق شکل گرفت. این گروه به عنوان یک گروه با تفکر القاعده‌ای ظهور یافت. ایده تشکیل حکومت اسلامی عراق در اکتبر ۲۰۰۶ به رهبری ابوعمر بغدادی بود. وی در سال ۲۰۱۰، همراه با المصری دیگر رهبر بلندپایه سازمان، در حمله نیروهای عراقی و آمریکایی به هلاکت رسید. پس از کشته شدن ابوعمر بغدادی، ابراهیم البدری معروف به ابوبکر بغدادی به این سمت رسید. ابوبکر البغدادی، یکی از افراد نزدیک به «ابومصعب الزرقاوی» از بارزترین رهبران القاعده می‌باشد. وی به دنبال اعلام وحدت از طریق ادغام جبهه النصره با تشکیلات دولت اسلامی عراق تحت عنوان «دولت اسلامی عراق و شام» به شهرت رسید. در سه سال گذشته و بعد از حوادث سوریه، دولت اسلامی عراق، موضوع تشکیل دولت عراق و شام را مطرح و در قالب و فرایند جدیدی تحت عنوان داعش (دولت اسلامی در عراق و شام) سامان یافت و همچنان زیر نظر القاعده به رفتارهای قبلی خود ادامه داد. داعش وابسته به سازمان جهانی القاعده است که دارای ساختاری است که پا را از حوزه و حیطه جغرافیایی خاص فراتر می‌نهد و به همین دلیل محدود به حد و مرزی نیست. سازمان دولت اسلامی در عراق و شام، وزنه‌ای سنگین در معادله سوریه، به خصوص در مناطق شمال به شمار می‌رود. «گروه دولت اسلامی عراق و شام» به دنبال بروز اختلاف‌هایی میان «ابوبکر البغدادی» و «ابو محمد الجولانی» پای به عرصه میدانی سوریه گذاشت. از حیث خط مشی و دیدگاه فکری از سازمان تروریستی «القاعده» پیروی می‌کند و از حیث عملکرد و فعالیت، تنها به اعلام جنگ علیه ارتش سوریه اکتفا نکرده، بلکه تلاش دارد تا دیگر گروه‌های مسلح فعال در سوریه را از جمله «ارتش آزاد سوریه» و گروه «جبهه النصره» را نیز کنار بزند و خود

تنها میدان دار عرصه سوریه باشد. برای داعش پیروزی انقلاب یا سرنگونی نظام مهم نبوده، بلکه تمام تلاش این گروه بر سیطره یافتن بر یک منطقه جغرافیایی معین و تحت سلطه خود درآوردن آن متمرکز است. داعش گروهی اسلامی، افراطی و تکفیری است و قتل هر کسی را که وابسته به این گروه نباشد، حلال و جایز می‌داند، داعش همچنین به سوریه و عراق با یک دید نگاه می‌کند و حل مسأله این دو را با هم می‌خواهد. در واقع داعش به دنبال ایجاد دولت اسلامی در عراق و شام است (قرضاوی، ۲۰۰۸: ۲۰۱-۲۰۵)

«ابوبکر البغدادی» گروه «دولت اسلامی عراق و شام» (داعش) را رهبری می‌کند. وی با الجولانی رهبر جبهه النصره اختلاف دارد. البغدادی اعلام کرده بود «النصره» بخشی از این گروه است؛ اما الجولانی بلافاصله این مسأله را رد کرد. جولانی با پافشاری بغدادی برای ادغام دو گروه تحت یک نام مخالفت کرده است. این امر منجر به دخالت ایمن الظواهری رهبر سازمان بین‌المللی القاعده برای پایان دادن به اختلافات بین گروه‌های مذکور شد. الظواهری بر جدایی این دو گروه تأکید کرد و دولت عراق اسلامی و جبهه النصره در شام را دو گروه مجزا و مستقل، اولی به رهبری ابوبکر البغدادی در عراق و دومی را به رهبری الجولانی در سوریه دانست. تحلیلگران بر این باورند «دولت اسلامی عراق و شام»، که با گروه‌ها و جریان‌های مسلح مختلف در شمال سوریه مبارزه می‌کند، در راستای کنترل بلامنازع خود در مناطق مرزی ترکیه و عراق از طریق اخراج دشمنان احتمالی خود است. گروه دولت اسلامی عراق و شام اکنون کنترل بعضی از شهرهای سوریه را دست گرفته و درصدد دستیابی به هدف خود که تشکیل خلافت اسلامی فراگیر است می‌باشد. عناصر داعش دارای مهارت و تجربه بسیار در فعالیت‌های تروریستی هستند و دلیل این امر حضور آن‌ها در عراق و مبارزات چندین ساله در این کشور است (الرشید، ۱۳۹۳: ۲۳)

وجوه تشابه و تفاوت و اختلاف داعش و جبهه النصره

اول: هر دو گروه تروریستی و تکفیری، النصره و داعش اندیشه تندروی تکفیری واحدی دارند و بر اساس خط مشی سلفیه افراطی جهادی عمل می‌کنند، و به نوعی جنگ درون جهان اسلام و درون تمدنی را رواج و تبلیغ میکنند. هر دو گروه افراط گرایی جبهه النصره و داعش در ارتباط با جامعه سوریه و بر علیه حاکمیت بشار اسد و سرنگونی او تلاش می‌کنند. هر دو سازمان «جبهه النصره» و «دولت اسلامی عراق و شام»، دارای تفکرات القاعده هستند و از ایمن الظواهری تبعیت می‌نمایند. (Yapp, M.E. (1991) The Near East Since the First - «

دوم: تفاوتشان در سطح سازمانی این است که نیروهای جبهه النصره عموماً سازمان سوری هستند و از نظر قدرت و سازماندهی هم از دولت عراق و شام بالاترند، دلیل این امر هم آن است که جبهه النصره چند ماه زودتر از دولت عراق و شام ایجاد شد و نیروهای جبهه النصره به خوبی مناطق و شهرهای سوریه را می‌شناسند. کما اینکه نیروهای جبهه النصره به صورت بی هدف دست به کشتن نمی‌زنند (یعنی کاری که دولت عراق و شام می‌کند)، ضمناً جبهه النصره مانعی شرعی نمی‌بینند که با بقیه گروه‌های مسلح مخالف دولت هم پیمان شود، بر عکس دولت اسلامی عراق و شام که گرچه برخی عملیات‌های مشترک با برخی گروه‌های مسلح مخالف انجام می‌دهد، ولی هم پیمانی با آن‌ها را جایز نمی‌داند چون آنها را کافر می‌شمارد و در نتیجه فقط با جبهه النصره هم پیمان است (khurasan.biz)

سوم: تفاوت دیگر گروه تکفیری جبهه النصره با دولت اسلامی عراق و شام این است که سازمان دولت عراق و شام، در اعلام تشکیل دولت اسلامی عجله دارد، حتی با آنکه استقرار و توانایی شان به حد لازم نرسیده باشد. بعد از آنکه تشکیل دولت اسلامی را اعلام کنند اقدام به اجرای شریعت اسلامی به شکل خشن خواهند کرد، زیارتگاه‌ها را تخریب خواهند کرد و قبور را با سطح زمین صاف خواهند نمود و از کشیدن دخانیات جلوگیری خواهند کرد و حدود را حتی بر دختران کوچک اجرا خواهند نمود و موقع نماز همه جا را تعطیل خواهند کرد و هر کس در رمضان روزه اش را بخورد خواهند زد و مخالفین را اذیت خواهند کرد و همه اینها موجب از دست رفتن حمایت‌های مردمی از آنها خواهد شد. اما جبهه النصره معتقد است یک سری اولویت‌های دیگر وجود دارد، و مهم‌ترین اولویت، اسقاط نظام فعلی است تا اوضاع ما استقرار بیابد، و بعد از آن پس تشکیل دولتی اسلامی را اعلام خواهیم کرد. در نتیجه هر گروه تکفیری اهداف مشترک و واحدی را دنبال می‌کنند ولی روش رسیدن برای آن متفاوت است. این در حالی است که میزان خشونت و افراطی‌گری در هر دو گروه یکسان است (alplatformmedia.com)

چهارم: اختلاف در این است که دولت عراق و شام، به شکلی گسترده پیروان طوایف دیگر را هدف قرار می‌دهد، مثلاً هر کس مسیحی یا درزی یا علوی یا شیعه باشد را می‌کشد، کما اینکه از اهل سنت هم هر کس مخالفش باشد را می‌کشد، چنانکه یکی از مشایخ بارز اهل سنت در ریف حلب را کشتند چون که به کارها و رفتار دولت عراق و شام انتقاد می‌کرد. این کارهایی که دارند الان در شام می‌کنند و قبلاً هم در بین‌النهرین (عراق) می‌کردند بود که موجب شد شیخ اسامه بن لادن و بعدش ظواهری پیامی بفرستند و انتقادات گسترده‌ای نسبت به رفتارهای دولت اسلامی عراق به رهبری ابومصعب الزرقاوی مطرح کنند و توصیه کنند که به صرف تفاوت دینی کسی را نشکنند، مگر اینکه شروع به نبرد و جنگ علیه آنها کرده باشد (ابوزید، ۲۰۱۳: ۲۸۳)

پنجم: دولت اسلامی عراق و شام، مشکلی ندارد که در اثنای اجرای عملیات‌ها، غیر نظامی‌ها هم کشته شوند، حتی اگر این غیرنظامی‌ها اهل سنت باشند و حتی اگر این عملیات چندان فایده مهمی نداشته باشد، چراکه می‌گویند «غیرنظامی‌ها نباید باعث تعطیل و تأخیر جهاد بشوند». اما اکثریت گردان‌های جبهه النصره معتقدند که اگر در

عملیاتی غیرنظامی‌ها کشته می‌شوند این عملیات جایز نیست. «Piscatori, James (1991) *Religion and*

Realpolitik: Islamic Responses to the Gulf war, in James

ششم: دولت اسلامی عراق و شام روی قاعده «فاعتدوا علیهم بمثل ما اعتدی علیکم» یعنی: هر کس بر شما تعدی کرد همان گونه که بر شما تعدی کرده بر او تعدی کنید. عمل می‌کنند. مساجد اهل سنت را تخریب می‌کند؛ و سر بریدن را جایز می‌دانند چون می‌گویند نظام هم سر می‌برد؛ و به جواز کشتن فرزندان و زنان مخالفینشان فتوا می‌دهند چون می‌گویند نظام هم همین کار را می‌کند و شاید به جواز استفاده از سلاح شیمیایی هم حکم می‌دهند چون که از نظر آنها نظام بیش از یک بار از سلاح شیمیایی استفاده کرده است. با توجه به آنچه گفته شد می‌توان نتیجه گفت که هر دو گروه افراطی تکفیری داعش به رهبری ابوبکر بغدادی و جبهه النصره با رهبری ابومحمد الجولانی از یک

مشرَب سیاسی و فکری واحد تغذیه می‌شوند و به لحاظ اهداف ذاتی و ماموریت‌هایی که انجام می‌دهند هیچ تفاوتی با یکدیگر ندارند و یا دست کم اقدامات و عملیات‌های آنها پیامدهای مشترکی بر جای می‌گذارد. زیرا دو گروه منتسب به بغدادی و جولانی جز ایجاد خشونت و وحشت در جهان اسلام و ارائه چهره خشن از اسلام و اسلام‌هراسی نتایج دیگری را به بار نخواهد آورد. حال آنکه بخاطر اختلافات سیاسی یا درگیری‌های داخلی دچار انشعاب در درون خود شده‌اند. موضوع انشعاب‌های فکری و اختلافات درونی نشانه‌ای از استیصال گروه‌های تکفیری در عرصه سیاسی در سوریه و عراق است (جعفری و خوشکار، ۱۳۹۴)

نتیجه‌گیری و دستاورد علمی پژوهشی

متعاقب بهار عربی، جریان‌ات تکفیری موفق به بسط حوزه نفوذ خود شدند به گونه‌ای که مناطق وسیعی از سوریه و عراق تا صحرای سینا و حتی مناطقی از لیبی هم اکنون تحت کنترل داعش و یا گروه‌های همسو می‌باشد. در این پژوهش تلاش شد تا علل اختلاف جریان‌ات تکفیری مانند داعش و جبهه النصره در منطقه شامات و اکاوی و پیامدهای آن بررسی شود. در سطح ملی، نارضایتی اهل سنت از ترتیبات قدرت و شکاف‌های فرقه‌ای و مذهبی بسیار پیچیده در عراق و سوریه در کنار فرقه‌گرایی دولت‌ها و باورهای رادیکال و تکفیری گسترده و در نهایت پاسخ نامناسب حکومت‌ها به جنبش‌های اعتراضی ابتدایی زمینه رادیکال شدن و قدرت‌گیری جریان‌ات افراط‌گرای مذهبی را در عراق و سوریه فراهم آورد. گروه داعش یک بانده آدم‌کشی است که همه اصول و ارزش‌های انسانی را زیر پا گذاشته است و غیر نظامیانی که تحت سلطه این گروه قرار می‌گیرند به کمک نیاز دارد، زیرا در دسرهای زیادی متحمل می‌شوند. در نهایت اینکه امروزه نمی‌توان مسائل و مشکلات منطقه از جمله معضل رشد و گسترش تروریسم را تنها در چارچوب منطقه‌ای حل و فصل کرد بلکه همه معتقدان به مبارزه با تروریسم و افراط‌گرایی در جهان باید برای مهار این پدیده شوم و خطرناک با یکدیگر همکاری نمایند. اختلاف گروه داعش و جبهه النصره در این است که دولت عراق و شام، به شکلی گسترده پیروان طوایف دیگر را هدف قرار می‌دهد، مثلاً هر کس مسیحی یا درزی یا علوی یا شیعه باشد را می‌کشد، کما اینکه از اهل سنت هم هر کس مخالفش باشد را می‌کشد، چنانکه یکی از مشایخ بارز اهل سنت در ریف حلب را کشتند چون که به کارها و رفتار دولت عراق و شام انتقاد می‌کرد. این کارهایی که دارند الان در شام می‌کنند و قبلاً هم در بین النهرین (عراق) می‌کردند بود که موجب شد شیخ اسامه بن لادن و بعدش ظواهری پیامی بفرستند و انتقادات گسترده‌ای نسبت به رفتارهای دولت اسلامی عراق به رهبری ابومصعب الزرقاوی مطرح کنند و توصیه کنند که به صرف تفاوت دینی کسی را نشکند، مگر اینکه شروع به نبرد و جنگ علیه آنها کرده باشد

منابع

- أبو عبدالله أحمد بن محمد بن حنبل بن هلال بن أسد الشیبانی (۲۰۰۱). مسند الإمام أحمد بن حنبل المحقق: تشعیب الأرنؤط - عادل مرشد، وآخرون إشراف: عبد الله بن عبد المحسن التركي الناشر مؤسسه الرسالة الطبعة: الأولى، 1421هـ 2001
- ابوزید، سمیر (۲۰۱۳) الثورات الشعبیه العربیه و تحدیات انشاء الدوله الحدیثه (ضمان القیمالمجتمعیه كأساس للدولیه العربیه الحدیثه)، القاهره، مکتبه مدبولی)

حقیقت، سید صادق و جدی، حسین، "تشیع، بنیادگرایی اسلامی و اسلام سیاسی" فصلنامه اسلام. سیاسی، سال یکم، شماره یکم، پاییز ۱۳۹۲

الرشید، مضاوی، ۱۳۹۳، عربستان سعودی و جریان‌های اسلامی جدید، تهران، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

قرضاوی، یوسف، ۲۰۰۸، الصحوه الاسلامیه من المراهقه الی الرشد، مصر، دارالشروق
جعفری، حسن؛ بهرامی خوشکار، محمد، پاییز ۱۳۹۳ "جریا شناسی گروه‌های تکفیری انحرافی در اسلام - ۲۷.." فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام. سال چهارم. شماره سوم. صص- ۶۰- ۲۷

فیروزآبادی، حسن ۱۳۹۳، تکفیر یهای داعش را بشناسیم، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی
قورچی، مرتضی، ضای جریان‌ها و شکل‌گیری بنیادگرایی در شرق آفریقا. مجله: راهبرد، دوره اول، پاییز، شماره ۴۱

کولایی، الهه، ۱۳۸۴ زمینه‌های بنیادگرایی اسلامی در آسیای مرکزی فصلنامه. سیاست، دوره اول، بهار، شماره ۶
معموری، علی، "نوستالژی خلافت اسلامی در جهان سنی" www.bbc.co.uk/persian/1393/3 "نعیمیان، ذبیح الله، "جریان نوسلفی‌ها در دوران معاصر"، نشریه: مطالعات انقلاب اسلام ی، شماره ۱۱، زمستان ۱۳۸۶

پورسعید، فرزاد ۱۳۸۸، تحول تروریسم در روابط بین‌الملل، فصلنامه مطالعات ۱۷۰- راهبردی، شماره چهارم، صفحات ۱۴
خبرگزاری بصیرت پرتو گروه تکفیری داعش چه کسانی هستند، مشاهده شده در، قابل دریافت در <http://www.basirnews.ir>
ایزدی، پیروز (۱۳۸۰) استراتژی آمریکا برای قرن جدید، تهران، مرکز چاپ سپاه

افتخاری، اصغر (۱۳۸۱) مراحل بنیادین اندیشه در مطالعات امنیت ملی، تهران: انتشارات پژوهشگاه مطالعات راهبردی
آجرلو، حسین (۱۳۹۲) ضعف تشکیلاتی شورای انتقالی سوریه و ناکارآمدی طرح کوفی عنان، مرکز پژوهش‌های علمی و مطالعات خاورمیانه

القحطان، عدنان بن عبدالله (۱۳۸۴) بیداری اسلامی و نیازهای فکری معاصر آن، در بیداری اسلامی چشم اندازه آینده و هدایت آن، ج ۱، تهران، مجمع جهانی تقریب مذاهب

ابراهیم نژاد، محمد (۱۳۹۳) دولت اسلامی عراق و شام: تحلیل و بررسی تاریخ و افکار، قم: انتشارات دارالاعلام لمدرسه اهل بیت (ع)
بشریه، حسین (۱۳۸۱) جامعه‌شناسی سیاسی، تهران نشر نی
بیلیس، جان؛ اسمیت، استیو (۱۳۸۳) جهانی شدن سیاست: روابط بین‌الملل در عصر نوین، ترجمه ابوالقاسم راه چمنی و دیگران، تهران:

موسسه فرهنگی و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر
تسخیری، محمدعلی (۱۳۸۴) بیداری اسلامی، چشم انداز آینده و هدایت آن، ج ۱، تهران، مجمع جهانی تقریب مذاهب

خمینی، سید روح الله (۱۳۸۳) صحیفه امام، تهران، وزارت ارشاد اسلامی، ج ۲۰ و ۲۱
روشندل، جلیل (۱۳۸۴) امنیت ملی و نظام بین‌الملل، تهران، انتشارات سمت، ج ۳
درایسدل، الاسدیر وجراند اچ، بلیک (۱۳۶۹) جغرافیای سیاسی خاورمیانه و شمال آفریقا، ترجمه دره میرحیدر، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.

دکمجیان.هرمز (۱۳۷۷) جنبش‌های اسلامی معاصر در جهان عرب. ترجمه حید احمدی. انتشارات کیهان
کتاب سبز سوریه، (۱۳۸۷) انتشارات وزارت امور خارجه؛ تهران

باجو، مصطفی (۱۳۸۴) "ابزارهای هدایت بیداری اسلامی برای تحقق وحدت اسلامی" از کتاب بیداری اسلامی، چشم انداز آینده و هدایت آن، ج ۱، تهران، مجمع جهانی تقریب مذاهب

برزگر، کیهان (بهار ۱۳۸۶) "ایران؛ عراق جدید و نظام امنیت منطقه‌ای خلیج فارس"، فصلنامه راهبرد، شماره ۴۳

- ترکمانی، حسینعلی (۱۳۸۷) "راهکارهای تحکیم، تعمیق و هدایت انسجام و بیداری اسلامی"، مجموعه مقالات بیست و یکمین کنفرانس دحدت اسلامی، تهران، مجمع جهانی تقریب مذاهب
- پورحسین، فاطمه (۱۳۹۸ زمستان) "تبیین ژئوپلیتیکی بحرانهای مذهبی در جنوب غرب آسیا (مطالعه موردی عراق ۲۰۰۳-۲۰۱۶)"، فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای) شماره ۱، سال دهم، صفحه ۲۲۸
- فیرحی. داوود (۶ فروردین ۱۳۹۴) "دلایل شکل‌گیری داعش". شفقنا. مصاحبه ۹
- فرجی راد. علی (۱۳۸۴) "ژئوپلیتیک جدید عراق و تاثیر آن بر منافع و امنیت جمهوری اسلامی ایران" فصلنامه ژئوپلیتیک. ویژه نامه جمالی، جواد (پاییز ۱۳۹۰) "مدل تئوریک تحلیل افراط‌گرایی (با کاربری نظریه سازه انگاری)" فصلنامه آفاق جهان، ش ۱۲
- حسینی، رسول (پاییز ۱۳۹۳) "علل و ریشه‌های افراطی‌گری در خاورمیانه (مطالعه موردی: داعش)" مجموعه مقالات اولین کنفرانس جهان علیه افراطی‌گری و خشونت
- خوجملی، خالد (۱۳۸۷) "بررسی اجمالی موانع تقریب مذاهب و راهکارهای نیل به آن" مجموعه مقالات بیست و یکمین کنفرانس دحدت اسلامی، تهران، مجمع جهانی تقریب مذاهب
- سیمبر. رضا (۱۳۹۳) "مولفه‌های اساسی محیط امنیتی ایران و سوریه" فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست. سال سوم. شماره ۹
- سلیمانی، محمدهادی (۱۳۸۵) "امت اسلامی و نخبگان"، نشریه سوره، دوره جدید، شماره ۲۷
- سریع القلم، محمود (۱۳۷۷) "شناخت خلیج فارس در قالب مبانی نظری" مجموعه مقالات ششمین همایش خلیج فارس، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
- شفیعی، حسن؛ مهرور، مهدی (۱۳۹۱) "جهانی‌شدن و گسترش شبکه‌های بنیادگرای سلفی"، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، شماره نوزدهم
- شجاع. مهدی (۱۳۸۵) "رقابتهای منطقه‌ای ایران و عربستان و موازنه نیروها در خاورمیانه" ماهنامه اطلاعات سیاسی - اقتصادی. شماره ۲۴۰ - ۲۳۹
- شیرازی، مهران (زمستان ۱۳۹۹) "بررسی روند مشارکت شیعیان عراق در ساختار قدرت سیاسی این کشور از ۲۰۰۳ تا کنون و تاثیر بر نفوذ منطقه‌ای ایران" فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای) شماره ۱، سال یازدهم، صفحه ۵۳۳
- زارع تیموری، محمد (۱۳۷۹) "مبارزه با تهاجم فرهنگی و مشکلات اجتماعی فراسپیده از دنیای غرب"، از کتاب جهان اسلام مشکلات و راهکارها، تهران، مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی
- کریمی. علی و گرشاسبی. رضا (۱۳۹۴) "ماهیت سیاسی جریان‌های تکفیری سوریه" فصلنامه مطالعات ملی. سال شانزدهم. شماره ۳
- عربی، نسیم (۱۳۸۷) "راهکارها و چالش‌های تقریب مذاهب اسلامی" مجموعه مقالات بیست و یکمین کنفرانس دحدت اسلامی، تهران، مجمع جهانی تقریب مذاهب
- عبدالملکی، حسن (پاییز ۱۳۹۸) "بنیادهای ژئوپلیتیک بی‌ثباتی سیاسی کشور عراق" فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای) شماره ۴، سال نهم، صفحه ۷۸۰
- صرامی. سلمان (۱۳۹۴) "تکفیر" دانشنامه جهان اسلام. مدخل دوم
- لطفی، حیدر (زمستان ۱۳۹۹) "رقابتهای ژئوپلیتیکی قدرتهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در عراق و تاثیر آن بر امنیت ملی کشور ایران" فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای) شماره ۱، سال یازدهم، صفحه ۵۱۳
- محمدی، منوچهر (۱۳۸۴) بازتاب جهانی انقلاب اسلامی، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی
- محمدی پور، سعید (پاییز ۱۳۹۸) "ساختار ژئوپلیتیکی الگوی همگرایی منطقه‌ای خاورمیانه (مطالعه موردی کشورهای ایران و عراق و ترکیه)" فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای) شماره ۴، سال نهم، صفحه ۱۵۲

محمد سلمان، سیدهاشم (۱۳۸۴) "توسعه فرهنگی در جوامع اسلامی" از کتاب بیداری اسلامی، چشم انداز آینده و هدایت آن، ج ۲، تهران، مجمع جهانی تقریب مذاهب

مستقیمی، بهرام و ابراهیمی، نبی الله (پاییز ۱۳۸۹) "مبانی و مفاهیم اسلام سیاسی القاعده"، فصلنامه سیاست، دوره چهارم، ش ۳
موتقی، احمد (۱۳۸۳) جنبش‌های اسلامی معاصر، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، چاپ ششم
محقق نیا، حامد؛ مرادی، جهانبخش و مختاری، علی (تابستان ۱۳۸۸) "چالش‌های گفتمان بنیادگرایی اسلامی و غرب"، فصلنامه مطالعات سیاسی، سال پنجم، شماره بیستم، ۱۱۳-۱۳۶

موسوی زاده، علی (شهریور ۱۳۹۰) "بیداری اسلامی و ریشه‌شناسی بحران سوریه" ویژه نامه نهمین هماندیشی نمایندگان فرهنگیان ج.ا.ایران در خارج از کشور، شماره دوم

نیاکوئی، احمد (۱۳۹۲) "بررسی بحرانهای عراق و سوریه در پرتو نظریه‌های امنیتی" فصلنامه سیاست جهانی، دوره دوم، شماره اول
نادری، احمد، علیرضا طاقتی و محسن منجی، (۱۳۹۶)، بررسی گفتمان فرقه گرایی داعش در سوریه، دو فصلنامه علمی - ترویجی مطالعات بیداری اسلامی، سال ششم، شماره یازدهم.

یزدان پناه، کیومرث (زمستان ۱۳۹۶) "ظهوربازگیران جدید در عرصه ژئوپلیتیک و نقش رسانه‌ای اجتماعی با تاکید بر تروریسم" فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای) شماره ۱، سال ششم، صفحه ۱۰

یزدان پناه، کیومرث (بهار ۱۳۹۸) "ارزیابی ساختار اثبات و امنیت منطقه‌ای فضا‌های جغرافیایی و ژئوپلیتیکی پساداعش" فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای) شماره ۲، سال نهم، صفحه ۵۷۹

یزدان پناه، کیومرث (بهار ۱۳۹۹) "نقش ژئوپلیتیک جریان‌ات فکری خاص خاورمیانه در امنیت منطقه‌ای" فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای) شماره ۲، سال دهم، صفحه ۱۰۶۱

- Abdel Bari Atwan, (2006), "The Secret History of Al Qaeda", University of California Press.
- Howarth, David & A. Norval & G. Stavrakakis, (2000), Discourse Theory and Political Analysis, (Manchester university Press)
- Ake, Claude (1974). "Modernization and Political Instability". World Politics. V. 26. N. 4. Pp. 576-591
- Alterman, Jon. B. (2014). Religious Radicalism after the Arab Uprisings. Washington Center for Strategic and International Studies, Rowman and Littlefield
- Guardian (2015/12/7). Donald Trump: ban all Muslims entering US, available in: <http://www.theguardian.com/us-news/2015/dec/07/donald-trump-ban-all-muslims-entering-entering-us-san-bernardino-shooting>. Accessed at: (2016/1/20).
- Raymond A. Hinnebusch, (2011), The Islamic Movement in Syria: Sectarian Conflict and Urban Rebellion in Authoritarian-populist Regime, in Ali E. Hillal Dessouki, ed, Islamic Resurgence in the Arab World, New York: praeger.
- Crenshaw, Martha (2005), Political Explanations in Addressing the Causes of Terrorism, The Club de Madrid
- Eland, Ivan (2008), Does US Intervention Overseas Breed Terrorism, The Historical Record Cato, Foreign Policy Briefing.
- Blancherd, Christofer. M and Carla Humud. 2015. The Islamic State and U.S policy. Congressional Research Service
- Islamist group claims Syria bombs 'to avenge Sunnis', Al Arabiya English
- Architecture and Town Planning, Technion - Israel Institute of Technology, 33855 Haifa
- Kfir, Isaac (Dec 2014), "Social Identity Group and Human (In) Security: The Case of Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL)", Institute for National Security and Counterterrorism (INSCT)
- Barrett, Richard (November 2014), "The Islamic State", New York: The Soufan Group
- Ayoob, Mohammed (1995) The Third world security predicament, Boulder CO, Lynne Rienner.

- Barnett, Michael N. (1998) *Dialogues in Arab Politics : Negotiations in Regional order*, New York, Columbia University press.
- Yapp, M.E. (1991) *The Near East Since the First*
- Clapham Christopher (1998) *Degrees of Statchood*, *Review of International Studies*
- Karawann, Ibrahim A. (1997) *The Islamist Impasse*, Adclphi paper 314, London, IISS
- Tibi, Bassim (1993) *Conflict ant war in the Middle East, 1967-91: Regional Dynamics and the superpowers*, London: Macmillan.
- Krause, Keith (1996) *Insecurity and state Formation in the Global Military order: The Middle Eastern case*, *European Journal of International Relations*
- Piscatori, James (1991) *Religion and Realpolitik: Islamic Responses to the Gulf war*, in James piscatori (Ed) *Islamic Fundamentalisms and the Gulf Crisis*, Chicago, American Academy of Arts and Sciences
- UMAA: The Universal Muslim Association of America, (2014 June), "The Crisis in Iraq An Analysis of the Islamic State of Iraq and Levant" (ISIL) with U.S. Policy Recommendations in Iraq, from: <http://www.umaameric.net>.
- Giovanni di Janine ; Leah McGrath Goodman ; Damien Sharkov, (2014, November 6), "How Does ISIS Fund Its Reign of Terror?", From: Newsweek, from: <http://www.newsweek.com/en>.
- Laub, Zachary; Jonathan Masters (6/12/2014) "Islamic State in Iraq and Greater Syria, Council on Foreign Relations", from: <http://www.cfr.org>.
- Laub, Zachary; Jonathan Masters (6/12/2014) "Islamic State in Iraq and Greater Syria, Council on Foreign Relations", from: <http://www.cfr.org>.
- Michael Kobi and Udi Dekel, (2014, June 24), "ISIS Success in Iraq and Syria: Strategic Ramifications", INSS Insight No. 563.
- Tucker, Colin, (2014 /7/ 13), "The Islamic State Origins, Goals, and Future Implications", from: The Eurasia Center, <http://www.eurasiacenter.org>.
- Al-Zawahiri's letter (2011), from: <http://s3.documentcloud.org/documents/710588/translation-of-ayman-al-zawahiris-letter.pdf>.
- Boghardt Plotkin Lori, (2014, May 2), "The Terrorist Funding Disconnect with Qatar and Kuwait, from: The Washington Institute for Near East Policy", <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis>.
- Cohen David (3/4/2014), "Remarks of Under Secretary for Terrorism and Financial Intelligence David Cohen before the Center for a New American Security on "Confronting New Threats in Terrorist Financing", from: <https://www.treasury.gov>.
- <http://fararu.com/fa/news/196255/>
- <http://khurasan.biz/>
- <http://alplatformmedia.com/vb/index.php>
- <http://alplatformmedia.com/vb/index.php>
- <http://kurdpress.com/Fa/NSite/FullStory/News/>

دهقانی، رضا، (دی ۱۳۹۰) دکترین عمق استراتژیک داود اوغلو: <http://rdehqani.blogfa.com/post-26.aspx>

فیرحی، داوود (۱۳۹۳) گزارش اعتدال و افراط، مرکز مطالعات خاورمیانه، قابل دسترس در پایگاه اینترنتی www.ipsa.ir/content

<http://www.nokbah.com/w3/?p=483>

روزنامه و نشریات کنیرالانتشار

رسولی، یاسین (۱۳۸۲/۱۰/۲۸) "کمربند آبی در ژئوپولیتیک تشیع"، ایر